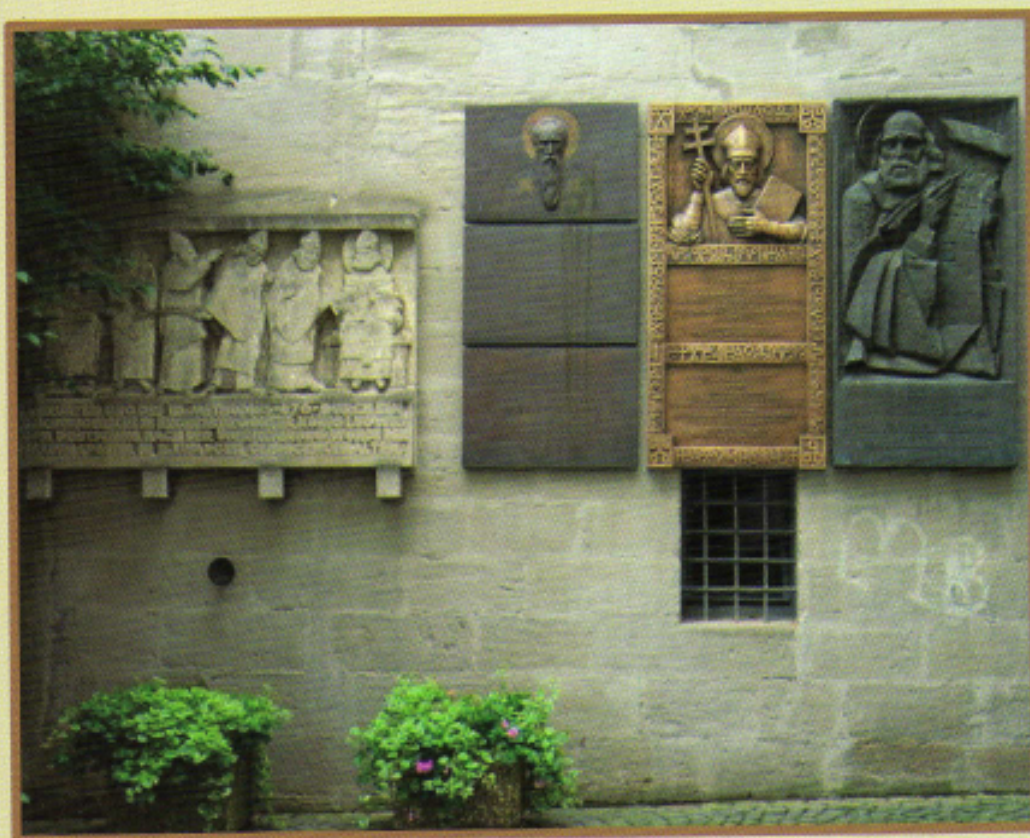

ПЕЛАГОНСКИ КУЛТУРНО НАУЧНИ СРЕДБИ

Споменикот на „Св. Методиј“ во Елванген (Ellwangen) - Германија

ЗБОРНИК - 13

НОВАЦИ, 2017

Издавач

Пелагонски културно-научни средби
-Новаци, Битолско

За издавачот

Ѓорѓи Лазаревски

Главен и одговорен уредник

Ѓорѓи Лазаревски

Редакција

Ѓорѓи Лазаревски
Проф. д-р Благоја Брајановски
Панде Манојлов
Ристе Котевски
Јован Ѓуровски

Секретар на редакција

Трајан Митровски

Јазична редакција

Јазичната редакција на текстовите е извршена од самите автори

Компјутерска обработка

Ѓорѓи Лазаревски

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821.163.3(062)

ПЕЛАГОНИСКИ културно-научни средби Новаци : зборник-13 на научни трудови / [главен и одговорен уредник Горѓи Лазаревски]. - Новаци : Пелагониски културно-научни средби, 2018. - 331 стр. : илустр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-66193-0-5

а) Македонска книжевност - Собири
COBISS.MK-ID 107047690

Издавач

Пелагонски културно-научни средби – Новаци

За издавачот

Ѓорѓи Лазаревски

**Пелагонски културно-научни средби
Зборник 13**

Компјутерска подготовка

Ѓорѓи Лазаревски

Технички уредник

„Мегасофт – плус“ – Битола

Печати

„Графопром“ – Битола

Тираж

200 примероци

Печатењето на Зборникот го помогна Општина Новаци.
Изразуваме голема благодарност.

СОДРЖИНА

Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ	
Пригоден збор кон Седумнаесеттата Пелагонска	
културно-научна средба	5
Љубе КУЗМАНОВСКИ	
Обраќање кон Седумнаесеттата Пелагонска културно-	
научна средба	7
Стојан ЃУРОВСКИ	
Поздравен говор на Седумнаесеттата Пелагонска	
културно-научна средби	8
Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ	
Дејност и творештво на проф. д-р Трајко Огненовски ...	9
Проф. д-р Трајко ОГНЕЛОВСКИ	
Доделената Повелба за мене е чест и обврска	15
Проф. д-р Благоја БРАЈАНОВСКИ	
Живот и дело на проф. д-р Јорде Јаќимовски	17
Проф. д-р Вера СТОЈЧЕВСКА – АНТИЌ	
Кон одредени текстови од мариовското	
народно творештво	34
Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ	
Пред споменикот на Св. Методиј во Елванген	39
Проф. д-р Даниела АНДОНОВСКА – ТРАЈКОВСКА	
- На мојот учител	52
- Карпа	54
- Антонимија	55
- Празнина	55
- Кругови во песокот	57
Панде МАНОЈЛОВ	
- Август заминува	58
- Дедо ми	59
- Есен во Битола	60
- Гроздобер	62
Радован П. ЦВЕТКОВСКИ	
- Камен	63
- Урна	63
- На дофат на нишанот	64

Петко ШИПИНКАРОВСКИ	
-О, ти	66
-Езеро	67
-Гејзер	68
-Амбарот остана гладен	69
Бранко НАУМОВСКИ	
-Странци	71
-Умора	71
-Бадеми	72
Проф. д-р Златко ЖОГЛЕВ	
Селото Врањевци во прозното творештво на Божин Андоновски	74
Проф. д-р Гордана СТОЈАНОВСКА	
Лет над урнатите гнезда: Коските на мајка —откопаните гробови во душата	80
Проф. д-р Благоја БРАЈАНОВСКИ	
Златото, како и секој метал, содржи семе за сопствено Размножување	89
Проф. д-р Трајко ОГНЕНОВСКИ	
Старост и стареење	98
Биљана Т. ДИМКО	
Осврт врз делото „Дива мисла“ од акад. Владимир Костов	115
Јован ЃУРОВСКИ	
Литературната критика огледало на критичарот	120
Д-р Весна КАЛПАКОВСКА	
Оксимороните на нашето време Каде ќе се стигне ако се оди напред со назадгазум? ...	127
М-р Добре ТОДОРОВСКИ	
Осврт кон книгата „Светли ликови на просветни работници“ од Ѓорѓи Лазаревски	131
Проф. д-р Благоја БРАЈАНОВСКИ	
Да се стремиме кон прочистена и освежена цивизација	134
Славе КАТИН	
Ѓорѓија — Џорџ Атанасоски од печалбар до познат бизнисмен и хуманист	139
Никола КОЧОВСКИ	
За една тивка неузнаена љубов	145

Зорица НАУМОВСКА	
Проколнати златници	158
Д-р Дијана ХРИСТОВСКА	
Гордана ТРИФУНОВСКА	
Валентина ЃОРЃИЕВСКА	
Магдалена САЈКОВА	
Виолета Б. МИТРЕВСКА	
Промените во наставниот процес како предизвик или кочница во наставната практика	167
Доц. д-р Марија КОТЕВСКА – ДИМОВСКА	
Психолошките аспекти на мултикултурализмот како фактор во безбедноста на Балканот	174
М-р Билјана ПОПОВСКА	
Училишната дисциплина и односот на наставниците кон неа	184
Стојан ЃУРОВСКИ	
Стојан ДАРКОВСКИ	
Индивидуализацијата, пренесувањето и примената на знаењата	190
Проф. д-р Осман КАДРИУ	
Уставен суд на Република Македонија и заштитата на човековите права	199
Д-р Роберто ТРАЈКОВСКИ	
Васко ГИЧЕВСКИ	
Структура и организација на германските единици во состав на Групата армии- Шулиц	209
Васко ГИЧЕВСКИ	
Оданоочувањето во Османлиската Империја	221
Проф. д-р Роберто ТРАЈКОВСКИ	
Осврт врз трудот „Во виорот на војната“ од Бјорн Опфер Клингер	228
Ристе КОТЕВСКИ	
Изгубена младост	233
Проф. д-р Јорде ЈАЌИМОВСКИ	
Демографски движења во Општина Новаци	241
Проф. д-р Борис АНАКИЕВ	
Проф. д-р Ромина КАБРАНОВА	
Земјоделството во Битолска општина и придонесот во земјоделството во Република Македонија	254

Проф. д-р Никола ДИМИТРОВ

Проф. д-р Цане КОТЕСКИ

Преглед на истоимени населби од други држави со населби
од Општина Новаци како можност за соработка264

Проф. д-р Цане КОТЕСКИ

Проф. д-р Никола ДИМИТРОВ

Проф. д-р Златко ЈАКОВЛЕВ

Функционално значење на општинскиот центар и
карактеристики на социо-географските и
економските одлики на развојот
на Општина Новаци276

Божин АНДОНОВСКИ

Местоположба и родослов на село Врањевци287

Љупчо ВАСИЛЕВСКИ

Суводол некогаш и сега305

Проф. д-р сц. Борис АНГЕЛКОВ

Лилјана ДОЈЧИНОВСКИ

Историја на ветеринарната медицина и сточарството
во Р. Македонија, со посебен осврт на
Пелагонискиот регион (1941-1945)310

ФУНКЦИОНАЛНО ЗНАЧЕЊЕ НА ОПШТИНСКИОТ ЦЕНТАР И КАРАКТЕРИСТИКИ НА СОЦИО - ГЕОГРАФСКИТЕ И ЕКОНОМСКИТЕ ОДЛИКИ ЗА РАЗВОЈ НА ОПШТИНА НОВАЦИ

Проф.д-р Цане Котески, cane.koteski@ugd.edu.mk

Проф.д-р Никола В. Димитров, nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

Проф.д-р Златко Јаковлев, zlatko.jakovlev@ugd.edu.mk

„Универзитет Гоце Делчев“ – Штип ул. Крсте Мисирков 10-а,

Факултет за Туризам и бизнис логистика – Гевгелија

Абстракт:

Во научниот труд обработени се поглавијата за социо - географските карактеристики, географската положба, историскиот развој на с. Новаци, функционалното значење на општинскиот центар, оддалеченоста на селските населби од централните населби, селски населби и динамика на селското население, институционална инфраструктура на селските населби, карактеристики на економските одлики за развој на Општина Новаци, земјоделство, големина на земјоделските површини на селата по населби, сточарство, шумарство, лов и риболов, индустрија, сообраќај и туризам.

Клучни зборови: населби, население, земјоделство, стопанство, сообраќај, туризам

I. СОЦИО – ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

1. Општинските центри и нивната функција

Создавањето на новите општински центри има огромно значење за руралните населби бидејќи тие од: урбанистички, економски и социолошки аспект многу напредна отколку во изминатите 50 години. Општинските центри ги карактеризираат три обележја: популациско – демографско, функционално и физиономско – морфолошко обележје. Во општинските центри постојат поголем број на институции како што се: седиштето на власта: градоначалникот и советот, болници, амбуланти, полициски станици, ветеринарни станици, пошти, училишта, факултети, продавници, трговски фирми, катастар, кои се грижат и директно влијаат врз развојот на селските населби како што се: изградба на патните комуникации, водоводи, канализации, улично осветление, ПТТ услуги, трговски и др.

2. Географска положба на ОП. Новаци

Општината Новаци се наоѓа во Јужниот дел на Република Македонија, го зафаќа југоисточниот дел на [Пелагониската](#) котлина, централниот дел на течението на [Црна Река](#), [битолскиот дел](#) на [Мариово](#) и пограничниот дел со Република [Грција](#) на потегот на планината [Ниџе](#). Општина Новаци зафаќа површина од 753.53км², според пописот од 2002 година има вкупно 2 478 жители, а во 2015 година 3 155 жители и просечна густина на населението од 4. 71 жител на км². Општината ја сочинуваат 41 селска населба.

Табела 1. Приказ на надморската височина, површината на општината и динамика на населението во ОП. Новаци во периодот 2002- 2015

Општина	Надморска височина (м)	Површина на општината во (км ²)	Население	
			2002	2015
Новаци	701	754	2 478	3 155

Извор: П.М.Д.З.С. попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, дефинитивни податоци, 2002г., Скопје, 2003, Кн.Х.

Општина Новаци на север граничи со [општина Прилеп](#) и [општина Могила](#), на запад со [општина Битола](#) и на јужниот и источниот дел со Република Грција со должина на граничната линија од околу 60 км. Општина Новаци може да се подели на: рамничарски; ридско-планински и пограничен дел. Рамничарско-Пелагонискиот дел е релативно стопански развиен регион.

3. Историски развој на општинскиот центар с. Новаци

С. Новаци за првпат се споменува уште во далечната 1468 година. Во турските дефтери за Битолската нахија, селото е регистрирано со името Новак, а е напишано како Новаки, Новак. Цивилизација во Пелагонија имало уште од античко – римско време, додека христијанството, според археолошките наоѓалишта со остатоци од христијански храмови, било примено уште во првите векови. По илјадагодишното постоење на античките Македонци и на Римската империја на овие простори, во 6 век (697/8) областа ја населило словенското племе Брсјаци. Во 1382 година, Пелагонија паднала под Османлиско ропство, кое траело цели пет векови. За време на турската империја, ОП. Новаци била нахија, со ограничени овластувања, додека другите потреби (суство, школство, полиција и др.) се обавувале преку истурени единици и станици од општината Битола. Кон крајот на 1912 година, по пропаста на турската империја, Новаци ги доживеа тешките трауми на Балканските војни. Веднаш по Балканските војни, Кралството Србија воспоставило окупациска власт, а од 1914 – 1918 година на овие простори се воделе најжестоките борби во Првата светска војна.

Особено жестоки биле борбите на планината Ниџе, на нејзиниот врв Кајмакчалан, каде што се воделе битките од т.н. Солунски или Македонски фронт, на кој, според некои податоци, учествувале над 1.200.000 војници од двете завојувани страни. Меѓу нив, во должина од 60 км. на фронтот, во Мариовскиот крај, од страна на силите на Антантата биле ангажирани 622.000 војници, од кои: Српски војници околу 150.000 и македонска националност, Француски војници 180.000, Англиски војници 120.000, Грчки војници 130.000, и Италијански војници 42.000.

Од другата страна, сојузничките сили на Германија, Австро-Унгарија и Бугарија, ангажирале околу 600.000 војници. По битките на Солунскиот фронт, Новаци стана огромна гробница на загинати војници од двете страни, а стравот и ужасите од овие битки мошне добро ги опишале француските историчари: Ив Жуен и Пјер

Франсоа. Новаци не го одминаа ни стравот и траумите од Втората светска војна. Во своето револуционерно минато, Новаци дало многу херои и револуционери.

Најпознати меѓу нив се прославлените војводи Ѓорѓи Сугарев и Толе Паша.

Своето ослободување Новаци го доживеа на 4 ноември 1944 година, датум што се смета за ден на ослободувањето на Новаци.

Карта 1. Приказ на ОП: Новаци со населените места и атарите во рамките на Р. Македонија

Веднаш по Втората светска војна, Новаци стана општински центар. Но, во 1965 година, со окрупнувањето на општините, ингеренциите на Новаци преминаа во надлежност на Општина Битола. На 16.12.1996 година Новаци повторно стана самостојна Општина, во самостојна Република Македонија. Денес, Новаци е една од општините со најголема површина во Република Македонија, која се протега на површина од 754 км², во која гравитираат 41 село.

Табела 2. Приказ на селата по надморска височина и оддалеченост на селските населби од централната населба во ОП: Новаци која се наоѓа на 576м.нв. од 0-10, 10-15, и над 15км.,

Р.бр.	Општина и населби							
	ОП.Новаци 0-10км	(км)	Над. Вис (м)	ОП.Новаци 10-15км	(км)	Над. Вис (м)	ОП.Новаци Над 15км	Над. Вис (м)
1.	Балдовенци	8	600	Арматуш	12	840	Бач	620
2.	Биланик	3	580	Добровени	15	580	Брник	740
3.	Врањевци	6	660	Долно Орехово	11	720	Брод	740
4.	Гнеотино	8	577	Тепавци	12	750	Будимирци	800
5.	Горно Агларци	5	590				Веле Село	700
6.	Далбеговци	8	592				Гермијан	610
7.	Долно Агларци	5	582				Гнилеж	840
8.	Добромири	4	575				Градешница	800
9.	Мегленци	8	740				Грумази	1090
10.	Ново Село	8	700				Груништа	800
11.	Паралово	9	820				Добровени	580
12.	Рибарци	3	540				Живојно	710
13.	Суводол	6	650				Зовиќ 1	680
14.							Зовиќ 2	680
15.							Ивени	940
16.							Маково	700
17.							Орле	830
18.							Петалино	800
19.							Полог	940
20.							Рапеш	700
21.							Скочивир	600
22.							Сливица	610
23.							Сович	1080
24.							Старавина	850

Извор: ВГИ.(1970-1972): Топографски карти со Размер 1: 25 000 (Гаус Кригера проекција) за територијата на Р.Македонија (216 секции), Белград.

4. Селски населби и динамика на селското население

При истражувањето на селските населби многу важен елемент е нивната големина со бројот на жители. За подетална анализа и нивно проучување, селските

населби се претставени и категоризирани за ОП. Новаци. Во групата на села од 0-100ж. се селатаа: Арматуш 41, Балдовенци 0, Биљаник 0, Брник 2, Брод 57, Будимирци 30, Велесело 4, Врањевци 0, Гнеотино 32, Гнилеж 5, Градешница 89, Грумази 15, Груништа 3, Добровени 18, Долно Орехово 45, Зовиќ 1 31, Зовиќ 2 0, Ивени 5, Маково 71, Мегленци 20, Ново Село 0, Орле 16, Паралово 5, Петалино 0, Полог 0, Рапеш 46, Скочивир 30, Сливца 3, Сович 0, Старавина 23, Суводол 2 и Тепавци 25. Од 100-200ж. се: Бач 172, Горно Агларци 185, Далбеговци 178, Долно Агларци 167 и Рибарци 130ж. Од 200-300ж. се:Гермијан 257 и Гивојно 214. Од 300-500ж. се: Добромири 345. Од 500-1000ж. нема села и од 1000-2000ж. е: Новаци 1283.

До 2017година со цел да го поттикне [наталитетот](#), Општина Новаци доделува парична помош од 30.000 [денари](#) за секој склучен [браќ](#), а за секое новородено бебе дава помош од 5.000 денари.

Табела 3. Институционална инфраструктура на селските населби во ОП.Новаци

Општина и населби	ОУ до IV	ОУ до IX	Асфалт до селото	Водо вод локален	Канализација	Амбуланта	Пошта	Продавница	Стопански објект	Црква	Манастир	Цампа
ОП:Новаци												
Арматуш	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+
Балдовенци	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-
Бач	-	-	-	+резер.пум	-	-	-	-	-	-	-	-
Биљаник	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Брник	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+	-	-
Брод	-	-	+	+резер.пум	-	-	-	+	-	+	-	-
Будимирци	-	-	+	+р.вод.Мариово	-	-	-	+	-	+	+	-
Велесело	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Врањевци	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Гермијан	+	-	+	+резер.пум	-	-	-	+	-	+	-	-
Гнеотино	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Гнилеж	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Горно Агларци	+	-	+	+резер.пум	-	-	-	+	-	+	-	-
Градешница	-	-	+	+р.вод.Мариово	-	-	-	+	+	+	+	-
Грумази	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Груништа	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	-
Далбеговци	-	-	+	+резер.пум	-	-	-	+	+	+	-	-
Добровени	-	-	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-
Добромири	+	-	+	+Бит.в.одо	-	-	-	+	-	+	-	-
Долно Агларци	-	-	+	+резер.пум	-	-	-	+	-	+	-	-
Долно Орехово	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-
Живојно	+	-	+	+резер.пум	-	-	-	+	-	+	-	-
Зовиќ 1	-	-	-	+р.вод.Мариово	-	-	-	+	-	+	+	-
Зовиќ 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ивени	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-
Маково	-	-	+	+	-	+	+	+	-	+	-	-
Мегленци	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	+	-
Новаци	-	+	+	+Бит.водов	+	+	+	+	-	+	-	-
Ново Село	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Орле	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-
Паралово	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Петалино	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Полог	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Рапеш	-	-	+	+	-	-	-	+	-	+	-	-
Рибарци	+	-	+	+Бит.водов	-	-	-	+	-	+	-	-
Скочивир	-	-	+	+резер.пум	-	-	-	-	-	+	+	-
Сливца	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
Совиќ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Старавина	-	-	-	+р.вод.Мариово	-	+	+	+	+	+	+	-
Суводол	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тепавци	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-

Извор: Теренски истражувања, јуни 2003г., август – септември 2008г., и мај – 2009г.

-Населените места во ОП:Новаци покриени се со телефонска мрежа, електрична енергија нема само во селата Брник и Груништа.

II. ЕКОНОМСКО – ГЕОГРАФСКИ ОДЛИКИ

Денес во однос на природните богатства и производство на еколошки здрава храна уште поповолна е ситуацијата во ридско планинскиот дел од Општината. Имено Мариовскиот дел на Општината е еден од еколошки најчистите региони во Македонија, регион кој располага со огромни површини на пасишта, шуми, води, разновидниста на животинскиот и растителниот свет како предуслов за развој на сточарството, пчеларство, билкарство и други капацитети за производство на еколошки здрава храна.

1. Земјоделство и индустрија: Земјоделството во предвоениот период и по Втората светска војна била главна дејност, со основен белег на голема заостанатост,

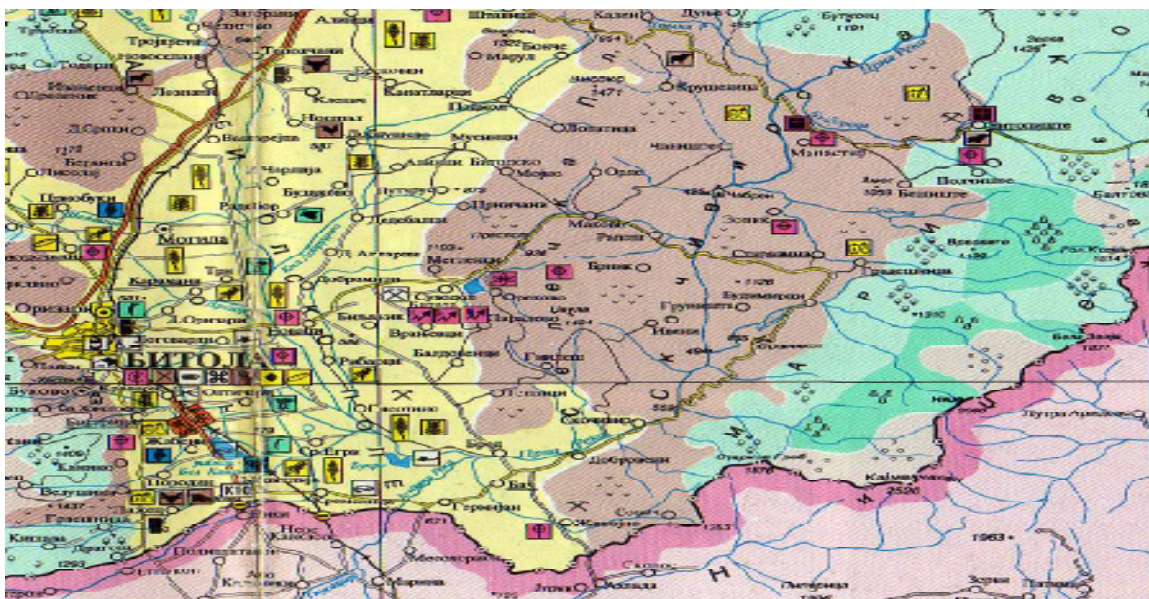
слаба употреба на механизација и хемизација, земјата се обработувала со дрвени рала и железни плугови, а стоката се употребувала за нивна влеча. Од житните култури се сеат: пченица, јачмен, рж, пченка, градинарски, индустриски и фуражни култури: сончоглед, тутун, шеќерна репка, маслодајна репка, индустриски домати, фуражни култури: афион, хмељ, соја, наут, луцерка. Овоштарството е застапено со: јабољко, круша, дуња, цреша, од јаткасто овошје застапени се: оревот, лешникот, костенот и бадемот, јагоди, бобинки и др. Лозарството застапено е уште од турскиот период и по Втората светска војна се зголемиле површините со винова лоза. Сточниот фонд го сочинуваат овците, козите. За задоволување на домашните потреби во селата се одгледуваат и: кокошки, гуски, пајки, мисирки, свињи, коњи, мазги и др. На територијата на О. Новаци има 800 трактори и приклучна механизација, дел од стопанските активности ги извршува најголемиот земјоделски комбинат во Македонија - [З.К. Пелагонија](#) е формиран 1963г., денес во него работат 850 работници, а е групиран во 8 производствени единици. Комбинатот се занимава со полјоделство и со одгледување на крупен и ситен добиток. Со есенската сеидба засеани се 8 000ха со пченица, 3-4 000ха јачмен, 4 000ха., со пченка. Комбинатот поседува и два рибника со крап и калифорниска пастрмка, овчарството е застапено со над 8000 овци, 2 000 грла со крупен добиток и фарма за свињи. Вкупната аграрна површина на ОП.Новаци е околу 70.000 ха од кои на обработлива отпаѓа 23.000 ха, шуми 17.000 ха и пасишта 30.000 ха, кое нешто е инзвореден предуслов за развој на [земјоделието](#), [сточарството](#) и производството на здрава храна. Особено во последниот период подеи добива одгледувањето на крупен добиток и токму во тој правец го гледаме и понатамошниот развој, но поради слабата економска моќ на населението и немање соодветни поволни кредити овој сектор не е доволно искористен. Од домашните раси на говеда најпозната е бушата. Во соработка со соседните општини, се поприсутно е размислувањето за отворање на преработувачки објекти за градинарски и сточарско-живинарски производи за што постојат извонредни предуслови за обезбедување на сировини. Во ОП.Новаци во Мариово позната е и мариовската пчела и квалитетниот мариовски мед.

За обезбедување на поголеми приноси во овој сектор неопходно е решавање на проблемот со наводнување и одводнување на земјоделските површини. За истото покренавме иницијатива до Министерството за земјоделие, шумарство и водостопанство но поради немање на финансиски средства работите се оставени сè уште само на добра идеа. Риболовот е застапен на реките: Црна, Градешка и Бела река.

Табела 4. Приказ на земјишниот фонд по култури во ОП: Новаци во 2007година.

Приказ на земјишниот фонд по култури во ОП. Новаци во 2007година							
Општина	Вк.површина (ха)	Ораници, бавчи и куќни градини (ха)	Ливади (ха)	Пасишта (ха)	Овоштарници (ха)	Лозја (ха)	Расадници (ха)
Новаци	3319.03	2982.72	175.06	141.60	7.56	8.08	4.01

Извор: ДЗС. Попис на земјоделството, 2007г., Кн.II, Скопје, 2008.

Карта 2. Стопанска карта на ОП.Новаци на која се прикажани стопанските потенцијали од земјоделство: житни култури, тутун и овоштарство, риболов, шуми: четинарски и листопадни, пасишта: високо планински и ридско планински пасишта, од енергетско стопанство: наоѓалишта на јаглен, термоцентрали, наоѓалишта на нуклеарни сировини, од индустријата на неметали. Извор: Стопанска карта на Република Македонија во размер 1: 442 00

Индустрија: ОП. Новаци располага со извонреден потенцијал на природни богатства како предуслов за развој на стопанството. Имено во централниот дел на Општината се наоѓа најголемиот басен за [јаглен](#) - [Суводол](#) со геолошки резерви од 195 милиони тони, потоа трите блока на [РЕК "Битола"](#), се со инсталирана снага од 3X 210MW-т.е.се дел од комбинатот е и фабриката за опрема и делови (ФОД), кои се дел од ЕСМ – EVN најголем енергетски комбинат во Р.Македонија кој дава 60% од потребите на електрична енергија, во државата. Во комбинатот работат околу 3 200 работници, и се произведува околу 4.2 гигавати часови електрична енергија. постојат 8 наоѓалишта за експлоатација на минерална вода и гасови, две наоѓалишта за експлоатација на песок [чакал](#), [кварц](#) и други [неметали](#). Во ОП. Новаци постојат и други позначајни приватни фирми како што се: ДОО Стентон градба, Мариово инвест, Гулевски – компани и др.

2. Карактеристики на сообраќајната мрежа во ОП. Новаци

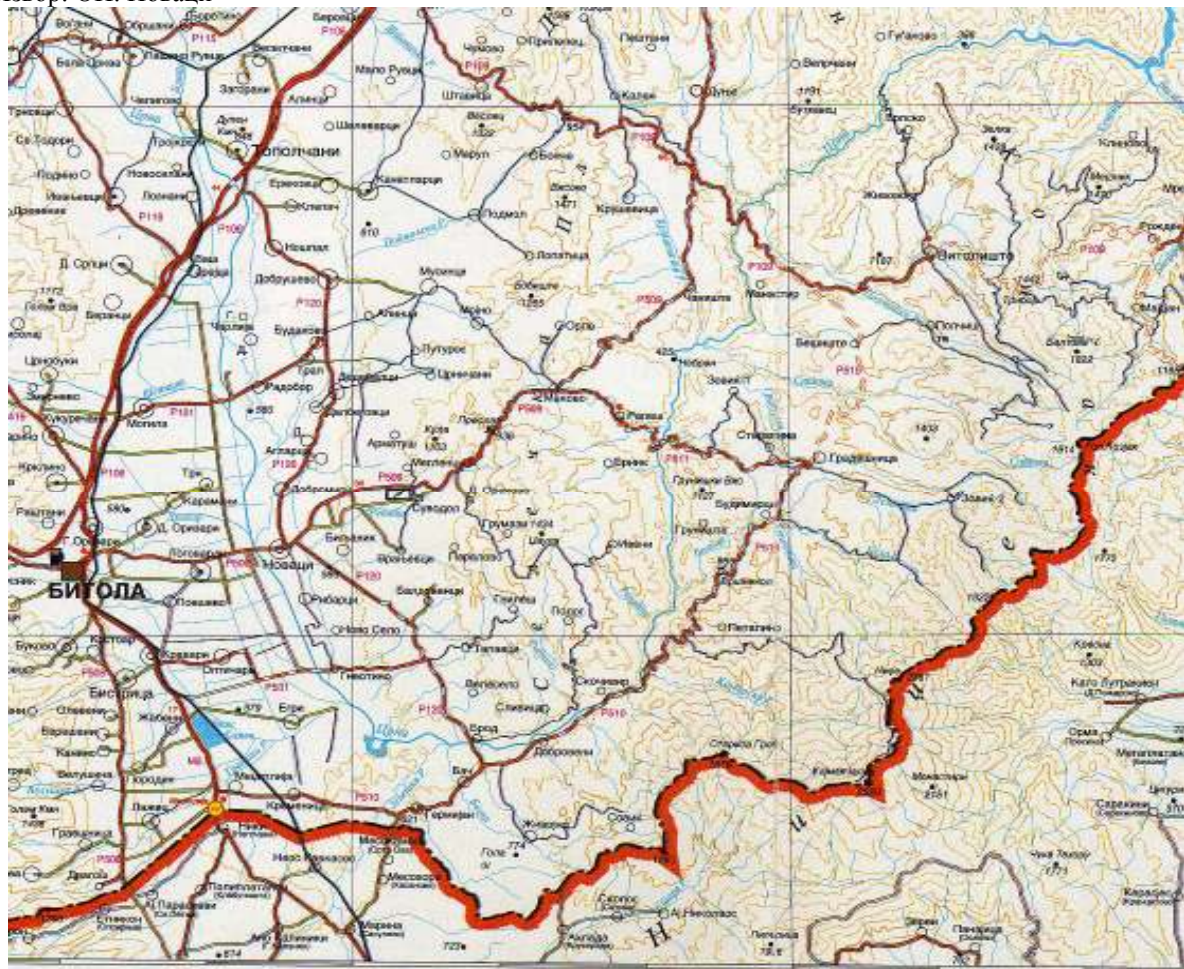
Сообраќајот не е производствена дејност, меѓутоа без развиен сообраќај не може да се замисли ниту развојот на стопанството во ОП. Новаци. Во рамките на општината патната комуникација се изведува преку општински и регионални патишта. Жителите на општината со центарот на општината Новаци и Битола се поврзани со автобуски сообраќај.

Табела 5. Приказ на патната мрежа во ОП.Новаци по патни правци и видови на патишта: Регионални, локални и улици како и видот на подлогата во 2017година.

Општина	Регионални патни правци				Локална патна мрежа			Локални улици		
	P-509	P.510	P.120	P.531	Асфал Тирани Патишта во км.	Тампо Нирани во км.	Земјен пат	Асфалт Во км.	Тампо Нирани Во км.	Земјен пат Во км.

Новаци	Битола- Новаци – Маково- Старавина со Вкупна должина од 53км (40км се асфалтирани, од рапеш до Старавина во должина од 13км се само тампонирани.	Врска М-5- Кременица – Бач – Скочивир – Старавина со вкупна должина од 55км (30км е асфалтиран, 25км е макадам.	Тополчани – Добрушево – Новаци – Брод со вкупна должина од 40км (22км се асфалтирани, 18км на потегот до Новаци е макадам.	Брод – Гнеотино во должина од 11км е земјен пат.	20.5км	25км	91км	13км	6км	58км
--------	--	---	---	--	--------	------	------	------	-----	------

Извор: ОП. Новаци

Карта 3. Приказ на патната инфраструктура на ОП:Новаци. Извор:Патна карта на Република Македонија во размер 1: 400 000

3. Услови за развој на туризмот во ОП. Новаци

Со своите специфични културно - историски, географски и природни карактеристики. Од **природните фактори** за развој на туризмот доста важна улога имаат геоморфолошките, хидрографските (минералните води во селата Меџитлија, Кременица и Гермидан), реките: Беличка и Градешка, Кањонот на Црна Река кај с. Скочивир и биографските мотиви кои даваат добри услови за развој на туризмот како на пример мариовскиот орел. Планините Ниџе, Козјак богати со разновиден дивеч како на пример: дивата свиња, еленот, јазовецот, зајакот, еребицата, волкот и лисицата, шумските комплекси и чистиот воздух, природните амбиенти, снежната покривка, водните текови, спортскиот лов и риболов, богатството со разновидни растенија и билки даваат добра основа да се развие сезонскиот туризам како во летните така и во зимските месеци. Од **општествените фактори** доста важна улога имаат антропогените

- пружа изворедни можности за развој на културно историските споменици, археолошките локалитети и наоѓалишта, црквите и манастирите, етнолошкото богатство на населението, селскиот туризам во с. Старавина, мостот во с. Зовиќ од Римско време, разни фестивали и манифестации, сообраќајните линии, превозните средства и туристичките агенции.

Карта 4. Приказ на Туристичките локалитети во ОП. Новаци. Извор: Туристичка карта на Република Македонија Размер 1: 300 000

Заклучок: Во ОП. Новаци постојат добри услови за развој на руралниот и културно манифестацискиот туризам.

Литература:

1. Котески, Ц.(2004). Магистерски труд во ракопис, „Тематски атлас на Мариовска и Раечка Котлина“, Универзитет „СВ.Кирил и Методиј“, Природно – Математички факултет – Скопје, Институт за Географија;
2. Котески, Ц.(2011). Сливот на Црна Река – Географско картографско моделирање, диференцијација и функционален развој на одделните регионални целини, 2-ри Август – Штип;
3. Димитров, Н., Котески, Ц.(2015). Туристичка географија, Универзитет „Гоце Делчев“, - Штип;

Користени веб страни:

1. https://mk.wikipedia.org/wiki/Општина_Новаци, користена на 09.11.2017;